

O MONISMU A DUALISMU TRESTNÍCH SANKCÍ

JUDR. MARIE VANDUCHOVÁ, CSC.

I.

Úkoly trestního práva se neomezují jen na reakci společnosti na protispoločenské činy formou odsudku takových jednání a jejich pachatelů, kterého se dosahuje prostřednictvím újmy přiměřené spáchanému činu, ale orientují se i na obnovení a zajištění pachateli narušeného právního řádu. Trestněprávní sankce musí být proto způsobilé působit preventivně – chránit společenské zájmy a hodnoty před dalšími zásahy. K dosažení těchto preventivních úkolů jsou v trestním právu využívány dva odlišné typy sankčních systémů. Prvním typem je monistický systém, který je konstruován tak, že v něm jednotné sankce plní nejen funkci tradičních trestů, ale přebírají i funkce preventivní, které jsou do určité míry nezávislé na spáchaném trestném činu. Druhým typem je dualistický systém, v němž existují paralelně dvě koleje sankcí – tresty a zabezpečovací (v české právní úpravě označovaná jako ochranná) opatření. V tomto druhém typu sankčního systému se potřeba současné existence obou druhů sankcí obvykle odůvodňuje tím, že tradičně chápané tresty nejsou plně způsobilé plnit preventivní úkoly ve dvou okruzích případů. Jednak v případech, kdy u pachatele nelze v plné míře uplatnit trest úměrný spáchanému trestnému činu (např. pro jeho duševní poruchu v době činu), ale přitom je zřejmé, že tento pachatel se i v budoucnu bude dopouštět dalších protispoločenských činů, a jednak tehdy, když trestem úměrným spáchanému trestnému činu nelze dosáhnout toho, aby se pachatel v budoucnu dalších trestných činů vyvaroval (v této druhé skupině případů jde zejména o pachatele recidivisty). Zabezpečovací opatření tu mají ryze preventivní povahu, jsou sociálně eticky indiferentní, tedy neobsahují odsudek pachatele a jeho činu a nejsou závislá na trestném činu a jeho závažnosti.¹

Principy monismu či dualismu trestních sankcí lze označit jako jedny ze základních principů sankčního práva. Jde v nich o vyjádření elementární charakteristiky systému sankcí v trestním právu, opírající se o rozdílnou povahu, účel a předpoklady pro uložení sankcí. Jejich největší význam je však v tom, že jsou odpovědí právního řádu na otázku po smyslu a účelu trestního práva.²

¹ Meier, B.-D.: *Strafrechtliche Sanktionen*, Berlin, Heidelberg: Springer-Verlag, 2001, s. 217.

² V zahraniční literatuře se od konce 80. let 20. století diskutuje i o koncepci „třetí koleje“ trestněprávního sankčního systému, za kterou jsou považovány instituty sloužící k obnovení pachatelem narušených právních vztahů, založené na myšlence dobrovolného napravení následků činu prostřednictvím sociálně konstruktivního jednání pachatele. Do této „třetí koleje“ bývá zařazováno např. narovnání mezi pachatelem

Pod pojmy monismus a dualismus trestních sankcí je ovšem nutno rozumět pouze určité modely sankčních systémů, nikoli jejich exaktní popis, neboť mezi jednotlivými sankčními systémy a také mezi jednotlivými sankcemi v nich obsaženými se nevy-skytují pouze „čisté“ typy, ale i řada různých mezistupňů nebo smíšených forem.

Má-li být uvažováno o vhodnosti toho či onoho sankčního systému, je na místě připo-menout nejprve teoretické pozadí jejich vzniku a jejich stručný vývoj.

II.

Historické kořeny vzniku dualistického systému sankcí nutno spojovat s pů-sobením pozitivistické nauky trestního práva, rozvíjející se v poslední čtvrtině 19. sto-letí. Tato nauka vznikla jako reakce na učení klasické školy trestního práva, pod jejímž intenzivním vlivem se trestní právo nacházelo v prvních třech čtvrtinách 19. století.

V pojetí klasické školy trestního práva byl sankční systém tvořen tresty, které byly chápany jako odplata za trestný čin, přičemž tato odplata měla být svou závažností úměrná spáchanému trestnému činu. Jinými slovy řečeno, klasická škola v sankční po-litice prosazovala myšlenku, že trest má být úměrný vině pachatele. Je zřejmé, že toto pojetí trestní sankce nebylo vždy schopno zajistit dostatečnou ochranu společnosti před vysoce nebezpečnými zločinci a recidivisty ani zajistit účinné léčebné působení na duševně nemocné pachatele či náležitě výchovné působení na mladistvé.

Právě poznatek, že existují typy pachatelů, u nichž trest v klasické podobě selhává a nevede k dosažení preventivních cílů, vyústil koncem 19. století ve vznik nového typu trestních sankcí, tzv. zabezpečovacích opatření. Pozitivistické směry, prosazující tato opatření v opozici vůči klasické škole trestního práva, pak výrazně ovlivňovaly trestní zákonodárství konce 19. století a průběhu 20. století. Na rozdíl od klasické ško-ly zabývající se pojmy trestného činu a trestu se pozitivismus zaměřoval na osobu pa-chatele, kladl důraz na zkoumání jeho konkrétních vlastností a znaků a na způsoby za-cházení s ním. Podle názorů pozitivistů má pachatele postihnout opatření úměrné jeho nebezpečnému stavu, přičemž tento nebezpečný stav může stupeň objektivní závaž-nosti trestného činu převýšit (zejména u recidivistů), ale může být i nižší než sama zá-važnost činu (např. u mladistvých). Pro pozitivisty tedy ztrácí trestný čin jako objek-tivní základ trestní odpovědnosti rozhodující význam a pro některé z nich se dokonce stává pouhým vnějším symptomem potvrzujícím zločinnou povahu pachatele. Dů-sledkem těchto názorů pozitivistů je odmítání myšlenky trestu úměrného vině. Hlavní se pro ně stává ochrana zájmů společnosti.

Rozdíly mezi klasickým trestem a zabezpečovacími opatřeními prosazovanými po-zitivisty výstižně vyjadřuje Repík³, když poukazuje na odlišnosti v jejich odůvodnění

---

a obětí, pokud je koncipováno jako hmotněprávní institut, náprava následků činu vykonáním obecně pro-spěšných prací, práce provedené ve prospěch poškozeného, náhrada způsobené škody apod. Srov. k tomu v německé literatuře např. Roxin, C.: Zur Wiedergutmachung als einer „dritten Spur“ im Sanktionensys-tem, in: Arzt, G., u. a. (hrsg.): Festschrift für J. Baumann, Bielefeld: Gieseking, 1992, s. 243–254. Meier, B.-D.: dílo cit. v pozn. 1, s. 309–336. Streng, F.: Strafrechtliche Sanktionen, 2. Auflage, Stuttgart, Berlin, Köln: Kohlhammer, 2002, s. 242.

³ Repík, B.: K některým problémům trestných sankcí při rekodifikácii trestného práva hmotného, Právo a zákonost č. 2/1991, s. 87 a násl.

a účelu, v předpokladech pro jejich uložení a ve způsobu jejich výkonu: Důvodem trestu je trestný čin a jeho účelem je způsobit pachateli zlo za zlo jím způsobené, to znamená, že účelem trestu je odplata. Důvodem zabezpečovacího opatření je tzv. nebezpečný stav pachatele a jeho účelem je ochrana společnosti před nositelem tohoto stavu výchovou, léčbou, izolací, event. zneškodněním pachatele. Zabezpečovací opatření je myslitelné i bez trestného činu jako předpokladu jeho uložení, a pokud se spáchání trestného činu požaduje, má tento čin jen symptomatický charakter. Trest jako odplata má být úměrný trestnému činu, zabezpečovací opatření má odpovídat nebezpečí hrozcímu od pachatele. Výkon zabezpečovacích opatření na rozdíl od výkonu trestu nemá obsahovat žádné samoučelné punitivní prvky a má sledovat jen účel zabezpečovacích opatření.

Velmi názorné srovnání obou typů sankcí z hlediska jejich účelu najdeme u Solnaře⁴, který připodobňuje poměr trestů a zabezpečovacích opatření k soustředným kruhům s nestejnými poloměry. Oblast většího kruhu zahrnujícího tresty i zabezpečovací opatření obsahuje preventivní funkci společnou oběma opatřením. Zatímco však tresty mají bránit trestným činům též tím, že zdůrazňují zavržitelnost trestného činu zlem činu úměrným (tzv. relativní odplata), spokojují se zabezpečovací opatření prevencí pouze speciální (s níž ovšem též tresty počítají), usilující o zneškodnění nebo nápravu zločinců již odsouzených. Tresty by bylo možno tudíž zahrnout pod zabezpečovací opatření v širším smyslu: vyznačují se odplatným charakterem a generálně preventivním zaměřením, aniž by se zcela vzdávaly účinků prevence speciální. Vyloučíme-li z těchto zabezpečovacích opatření v širším smyslu tresty, zbývají vlastní zabezpečovací opatření povahy čistě speciálně preventivní. Ta se spokojují se zneškodněním viníka, kdežto trest má též funkci generálně preventivní a odplatnou.

Spor mezi klasickou a „moderní“ školou se na poli zákonodárství podařilo vyřešit prostřednictvím tzv. dualistické koncepce sankcí, v níž zůstal nedotčen princip odplatného trestu a myšlenky speciální prevence se projevily v zabezpečovacích opatřeních jako opatřeních nezávislých na vině pachatele. Integrace preventivních myšlenek do dogmatu „čistě odplatného trestu“ se v té době ukázala nemožnou, neboť každé spojení trestu se speciálně preventivními představami se jevilo představitelům klasické školy jako nepřijatelné rozměňování liberálních idejí právního státu, které byly s odplatným trestem spojeny.⁵ V legislativní oblasti tak bylo dosaženo kompromisu mezi oběma v nauce protichůdnými směry a v sankčních systémech se začaly objevovat dvě koleje sankcí – tresty a zabezpečovací opatření. Dualistický systém sankcí byl poprvé v propracované podobě obsažen ve Stoosově osnově švýcarského trestního zákona z roku 1893, přestože se instituty podobné zabezpečovacím opatřením v právních úpravách sporadicky vyskytovaly již dříve. K reformám sankčních systémů pod vlivem pozitivistických teorií docházelo jen pozvolna, jednotlivými zeměmi byla dvoj-kolejnost trestů a zabezpečovacích opatření zaváděna postupně od počátku 20. století (např. norským trestním zákonem z roku 1902, italským trestním zákonem z roku

⁴ Solnař, V.: Trestní právo hmotné, Část obecná, Praha: Knihovna sborníku věd právních a státních, 1947, s. 129.

⁵ Meier, B.-D.: Strafrechtliche Sanktionen, Berlin, Heidelberg: Springer Verlag, 2001, s. 218.

1930, polským trestním zákonem z roku 1932, v Německu zákonem z roku 1933, švýcarským trestním zákonem z roku 1937).

Záhy se však ukázalo, že rozdíly mezi tresty a zabezpečovacími opatřeními jsou více teoretickými konstrukcemi než odlišnostmi reálně existujícími. Problémy činilo především odlišit oba typy sankcí pomocí preventivního a represivního prvku. I když zabezpečovací opatření nemá působit na rozdíl od trestu pachateli újmu, stejně tak ve svých důsledcích působí a je tedy vcelku nevýznamné, že újma netvoří podstatu zabezpečovacího opatření. Výkon zabezpečovacího opatření může dokonce někdy znamenat větší újmu, než plyne z trestu, který je takovému zabezpečovacímu opatření nejbližší podobný. Na druhé straně trest, jehož základní charakteristikou je újma, má podobně jako zabezpečovací opatření povahu preventivní.

Hlavní problém však spočívá v tom, jak připomíná Repík⁶, „že od samého počátku se nepodařilo výrazněji rozlišit výkon trestu a zabezpečovacího opatření, zejména když se faktická podoba trestu už dříve dostala do rozporu s koncepcí trestu v trestních zákonech, protože myšlenky převýchovy a nápravy zločince nejdříve zdomácněly v penitenciární praxi. Rozlišení trestu a zabezpečovacího opatření bylo někdy natolik nejasné, že jedno a totéž opatření bylo v jednom zákoníku trestem, v jiném zabezpečovacím opatřením.“

Tyto potíže se v největší míře projevovaly a byly hojně kritizovány u sankcí zbavujících osobní svobody ukládaných osobám plně trestně odpovědným. Solnař⁷ k tomu uvádí, že v praxi byla tato opatření nejčastěji ukládána recidivistům – drobným zlodějům a podvodníkům. Jejich výkon měl být spojen jen s nezbytnými omezeními potřebnými k ochraně společnosti, avšak uvolňování režimu bránila mimo jiné potřeba čelit útěkům, což bylo i v těchto případech nutné. Obtížné bylo také určit dobu, kdy se odsouzený „napravil“ a kdy tedy přichází v úvahu jeho propuštění, když se jednalo většinou o osoby zvyklé vězeňskému prostředí a zkušené v přetvářce.

Z těchto důvodů začali někteří prosazovat návrhy na odstranění dvojí koleje trestů a zabezpečovacích opatření a na jejich nahrazení jednotnou sankcí. Ideovým základem těchto návrhů bylo znovuzrození myšlenek pozitivizmu z konce 19. století, ovšem s novou orientací. Patrně nejvýznamnějším nositelem těchto idejí bylo hnutí sociální ochrany („Défense sociale“), jež se šířilo po druhé světové válce mezi kriminalisty především latinsko – amerických a evropských zemí a jehož založení je spojováno se jménem Filipe Gramatica. Hlavní znaky tohoto učení spočívaly v tom, že tradiční pojetí trestného činu odpovídajícího vině mělo být nahrazeno pojmem společenské škodlivosti („antisociálnosti“) porušení práva a místo předem ohraničeného trestu ukládaného za každý trestný čin mělo být zavedeno opatření na neurčitou dobu pro každou antisociální osobu. Stát se podle tohoto hnutí neměl omezovat na ochranu právních statků, ale měl usilovat o zlepšení „lidských vlastností“ občanů. Dovedení těchto myšlenek do důsledků by ovšem znamenalo vzdání se prvku odplaty obsaženého v trestu a nahrazení přičetnosti, odvozené od mravní odpovědnosti, pouhou odpovědností společenskou („právní“), zahrnující i osoby nepřičetné. Dokonce by bylo možné v krajní

⁶ Repík, B.: op. cit.

⁷ Solnař, V.: Tresty a ochranná opatření, Praha: Academia, 1979, s. 183–184.

poloze dovodit, že opatření by mohla být ukládána i tomu, kdo ještě žádný delikt nespáchal, ale na základě jakýchsi jiných příznaků by byl pokládán za náchylného k páčání kriminálních činů.

Je zřejmé, že takovéto „ryzí ochranné právo“ je nerealistické a právně pochybné. Toto extrémní řešení se dostává do rozporu s tradičními principy trestního práva (zejména s principem odpovědnosti za zavinění) a při jeho hodnocení je třeba přisvědčit Solnařovi⁸, že by mohlo „povážlivě oslabiti ochranu právních statků, poněvadž vzdaluje trestní právo lidovému mravnímu názoru a vzdává se preventivních účinků trestu jako odplaty, která má vyjádřiti sociálně etickou zavržitelnost činu“.

V pozdější etapě svého vývoje proto hnutí sociální ochrany již zmírňuje svá stanoviska, když staví do centra pozornosti trestního práva osobnost pachatele, zdůrazňuje humanismus spolu s principem zákonnosti a prosazuje integrovaný systém sankcí, při jejichž ukládání má být rozhodující spáchaný trestný čin a osobnost pachatele.

Vliv nových odrůd pozitivizmu se v zákonodárstvích jednotlivých zemí projevil přibližně ve třech základních podobách.

Předně se jednalo o snahy uskutečnit monistický systém trestních sankcí, který by obsahoval jednotné sankce zbavené charakteristických znaků trestu, tedy sankce, které měly v podstatě charakter opatření zabezpečovacích. Příkladem uzákonění takového systému je právní úprava obsažená v dánském trestním zákoníku pro Grónsko z roku 1954. Tento kodex nepoužívá termínu „trest“, nýbrž mluví o „opatřeních“. Zná tato opatření: výstraha, pokuta, ustanovení dozoru, vězení, nucené práce, při nichž odměna připadá jako výživné rodině zločince, jako náhrada škody poškozenému, jako splátka na pokutu atd. Soud je při určování opatření vázán pouze obecnými ustanoveními o účelu opatření a o druzích opatření. Při ukládání opatření pak stanoví pouze jejich druh a neurčuje dobu jejich trvání, neboť by to odporovalo principu individualizace.⁹

Z podobného pojetí sankcí vycházel rovněž švédský návrh nových ustanovení o trestech z roku 1956¹⁰, která se měla stát součástí v té době připravovaného trestního zákona. Návrh se pokoušel vyhnout použití termínu „trest“ (straff) a nesl název „Návrh ochranného práva“ („Forslag till skyddslag“). Toto terminologické označení však bylo podrobena kritice a nebylo přijato.

Za monistický je však běžně označován i sankční systém obsažený v platném švédském trestním zákoně z roku 1965, který byl v době svého vzniku koncipován pod vlivem hnutí sociální ochrany a teorie zacházení s pachateli a v němž byly do jednotného systému integrovány sankce, které mají povahu dílem trestů a dílem zabezpečovacích opatření. Mezi sankcemi označovanými formálně jednotně termínem následek činu se nerozlišují typické tresty a zabezpečovací opatření, ale tresty a zvláštní následky činu. K trestům patří peněžitý trest (ve třech různých formách) a vězení, ostatní sankce tvoří zvláštní následky činu. Takovými následky jsou sankce ukládané podmíněně, jako je

⁸ Solnař, V.: Trestní právo hmotné, Část obecná, Praha: Knihovna sborníku věd právních a státních, 1947, s. 129.

⁹ Nezkusil, J. a kol.: Československé trestní právo, svazek I. Obecná část, 3. vydání, Praha: Orbis, 1976, s. 279–280.

¹⁰ Svenson, B. (přel. Válková, J.): Systémy trestní justice v Evropě: Švédsko, Praha: IKSP, 1995, s. 9.

podmíněné odsouzení a ochranný dohled, a sankce umístění do zvláštní péče např. v rámci sociálních služeb nebo povinné péče v ústavu pro duševně nemocné nebo v ústavu pro duševně zaostalé jedince.¹¹ V rámci tohoto sankčního systému neexistuje žádný zvláštní rozdíl mezi tresty a ostatními následky, jako je tomu u dvojkolejného systému. Dvojkolejnost je ve Švédsku odmítána jako nehumánní a kriminálně politicky neopodstatněná.¹² V důsledku této koncepce nemůže být pachatelé pro týž čin uloženi trest uvěznění současně se sankcí odnímající osobní svobodu spočívající v ústavním zacházení. Nepřípustnost kombinace těchto sankcí byla ve Švédsku kodifikována a je akceptována. Takto uspořádaný systém následků činu, v němž jsou zařčleny spolu s tresty i sankce určené osobám duševně chorým, do značné míry souvisí i s odlišným pojetím trestní odpovědnosti ve Švédsku, které nezná pojem nepřičetnosti a umožňuje tak uznat vinnou trestným činem i osobu podle našeho trestního práva označovanou jako nepřičetnou.¹³ Původně byla v souladu s pozitivistickými požadavky ve švédském sankčním systému obsažena i sankce neurčitého trvání a nebyla do něho zařazena ustanovení o zásadách a kritériích pro ukládání sankcí. V 70. letech v souvislosti s kritikou teorie zacházení s pachatelé však došlo ve Švédsku k částečnému posunu trestní politiky zpět k neoklasickému trestnímu právu, podle něhož se při úvaze o druhu uložené sankce přihlíží spíše než k potřebám pachatele k druhu a závažnosti trestného činu. Prvními projevy tohoto přístupu bylo zrušení internace jako sankce neurčitého trvání (v roce 1981). Posun v trestní politice byl později potvrzen též zapracováním hlavních zásad pro ukládání sankcí (v roce 1989). Myšlenky zacházení s pachatelé však zůstávají ve Švédsku nadále vlivné v otázkách tvorby sankcí a způsobu jejich výkonu.

Za druhou formu uplatnění vlivu pozitivizmu lze označit sankční systémy koncipované jako monistické, pokud jde o sankce zbavující osobní svobody a pachatele trestně odpovědné. Takové systémy se uplatňovaly v trestním právu utvářeném po druhé světové válce v bývalých tzv. socialistických zemích. Trestní zákoníky těchto zemí byly založeny na principu, že intenzita trestu má odpovídat stupni nebezpečnosti činu pro společnost, přičemž osobnost pachatele byla složkou této společenské nebezpečnosti. Nebezpečnost činu pro společnost v tomto pojetí tedy v sobě zahrnuje dvě nesusoudé a někdy i protichůdné složky: Na jedné straně hlediska, která charakterizují čin sám, jeho škodlivost pro společnost, na druhé straně i hlediska charakterizující pachatele, v důsledku kterých trest má být adekvátní nebezpečí recidivy, které od pachatele v budoucnu hrozí. Jak uvádí Repík¹⁴, takto pojatá nebezpečnost činu pro společnost tedy slučuje to, co eklektický systém trestního práva z počátku 20. století, výsledek to kompromisu mezi klasicizmem a pozitivizmem, přísně rozlišoval. Tímto

¹¹ Schaeferdieck, S.: Die kurze Freiheitsstrafe im schwedischen und deutschen Strafrecht, Berlin: Duncker und Humblot, 1997, s. 39 a násl.

¹² Simson, G.: Das schwedische Kriminalgesetzbuch vom 21. Dezember 1962, Berlin, New York: Walter de Gruyter, 1976, s. 79 a násl.

¹³ Psychicky narušenému pachatelé lze podle švédského trestního zákona uložit peněžitý trest (bez náhradního trestu odnětí svobody), ochranný dohled a umístění do uzavřeného nebo otevřeného psychiatrického zařízení. Vyloučeno je uložit podmíněné odsouzení a uvěznění.

¹⁴ Repík, B.: K niektorým problémom trestných sankcií pro rekodifikácii trestného práva hmotného, Právo a zákonnost č. 2/1991, s. 89.

způsobem realizovaný monizmus trestních sankcí na bázi trestu má poskytnout účinnější záruky zákonnosti (a ekvitu trestu) než systém dualistický.¹⁵

Repík v této souvislosti však upozorňuje i na úskalí této koncepce, když říká, že problém antinomie mezi trestem úměrným trestnému činu a opatřením adekvátním osobě pachatele a jeho nebezpečnosti, který se trestní právo snaží překonat již od konce 19. století, se touto konstrukcí vyřešil jen zdánlivě. Nesourodost kritérií totiž jednak poskytuje soudu značnou volnost při rozhodování o trestu a tím i možnost uplatňovat nejednotnou trestní politiku, jednak do určité míry umožňuje zatemnit význam subjektu pro rozvoj trestního systému.¹⁶

Druhá kolej sankcí – ochranných opatření, byla v trestních zákonících bývalých socialistických zemí určena především osobám nepřičetným nebo zmenšeně přičetným pro duševní poruchu, alkoholikům a toxikomanům. Obsahovala však i ochranné opatření postihující majetek a výchovná opatření pro osoby mladistvé. Následně byla zaváděna také ochranná opatření pro recidivisty, ovšem stacionární opatření určené těmto osobám zavedlo pouze trestní právo polské (ve formě střediska společenské readaptace).

Positivistickými idejemi inspirované tendence k utváření monistického systému sankcí se projeví i v zemích, které si v plné míře uchovaly dualistický systém sankcí. Tento třetí způsob ovlivnění sankčního systému lze spatřovat především ve snahách nekombinovat nepodmíněný trest odnětí svobody se zabezpečovacími opatřeními záležejícími v ústavním léčení, ale aplikovat tyto sankce alternativně. Pokud jsou u trestně odpovědného pachatele současně dány podmínky pro uložení nepodmíněného trestu i zabezpečovacího opatření, je možné podle některých právních úprav nařídít a vykonat pouze zabezpečovací opatření namísto tohoto trestu. V tomto smyslu se někdy hovoří o tzv. soudcovském monismu („jednokolejném systému“) na rozdíl od tzv. soudcovského dualismu („dvojkolejného systému“), který připouští aplikovat trest a zabezpečovací opatření vedle sebe.¹⁷ Ovšem i právní úpravy uznávající soudcovský dualismus umožňují někdy dosáhnout podobného výsledku, a to úpravou pořadí výkonu obou sankcí upřednostňujícího výkon zabezpečovacího opatření před trestem a zápočtem vykonaného zabezpečovacího opatření do výkonu trestu (řešení pomocí tzv. dualisticko-vikariujícího systému). Ke sblížení trestů a zabezpečovacích opatření v těchto zemích však dochází i tím, že se stále více akcentuje, že jak u trestů, tak u zabezpečovacích opatření je třeba důsledně uplatňovat požadavek zákonnosti a zásadu „nullum crimen, nulla poena sine lege“ a že i u zabezpečovacích opatření má svůj význam jejich určitá adekvátnost spáchanému činu.¹⁸

Příkladem země, v níž je sice pevně etablovaný dualismus, ale v jejímž sankčním systému se uplatňují výše uvedené tendence, je Německo. Ačkoli zabezpečovací opatření tu byla zavedena zákonem vydaným v období teroru nacistického režimu (Gewohnheitsverbrechergesetz z roku 1933), po porážce tzv. třetí říše nebyl tento zákon

¹⁵ Solnař, V.: Kodifikace trestního práva z r. 1961 z hlediska záruk zákonnosti, Stát a právo č. 11/1965, s. 96 a násl.

¹⁶ Repík, B.: dílo cit. v pozn. 9, s. 89.

¹⁷ Rehberg, J.: Strafrecht II, Strafen und Maßnahmen, Jugendstrafrecht, 7. Auflage, Zürich: Schulthess 2001, s. 7.

¹⁸ Novotný, O., Dolenský, A., Jelínek, J., Vanduchová, M.: Trestní právo hmotné, I. Obecná část, Praha: Aspi Publishing, 2003, s. 388.

jako celek hodnocen jako projev nacionálněsocialistického bezpráví a v něm obsažená právní úprava proto byla, až na některé výjimky, v německém trestním zákoně (StGB) zachována.¹⁹ První a dosud jediný velký zásah do této právní úpravy v poválečném období představuje německá trestněprávní reforma z roku 1969, kterou byly prosazeny změny právě v duchu zmíněných tendencí. Podstatným rysem této reformy bylo především zavedení tzv. vikariujícího neboli zástupného systému (vikariierendes System) jako způsobu řešení vztahu mezi současně ukládaným trestem a zabezpečovacím opatřením, a to formou zápočtu napřed vykonaného opatření do následného výkonu trestu. Významné bylo i výslovné zákonné vyjádření zásady přiměřenosti u zabezpečovacích opatření, která byla sice již dříve německou teorií a praxí uznávána, ale v německém trestním zákoně nebyla do té doby zakotvena. Důležitou změnou byla v neposlední řadě též úprava nového, restriktivního pojetí podmínek pro uložení zabezpečovací vazby (Sicherungsverwahrung). Tehdejšímu zaměření trestní politiky, poznamenané podobně jako v jiných zemích ideologií zacházení, odpovídaly i další reformní změny z roku 1969 zaměřené na zdůraznění nápravy před pouhou detencí (zejména zavedení zabezpečovacího opatření spočívajícího v umístění do sociálně terapeutického zařízení) a na diferenciaci systému zabezpečovacích opatření v souladu s poznatky tehdejší teorie zacházení s pachateli.

V pozdějších letech byly sice v souvislosti s odklonem od myšlenek zacházení s pachateli některé přijaté změny opět odstraněny (např. bylo zrušeno umístění do sociálně terapeutického zařízení, bylo vyloučeno započítání výkonu zabezpečovací vazby do trestu), avšak celkově se tímto způsobem modifikovaný koncept dvojkolejnosti osvědčil.

Nejzajímavější na německé právní úpravě je již zmíněná vikariující možnost, kterou se německý sankční systém podstatně liší od některých jiných dvojkolejných systémů. Její uplatnění má eliminovat výhrady proti dvojímu výkonu sankcí spojených s odnětím svobody, resp. proti tomu, že po odpykání nepodmíněného trestu odnětí svobody má být vykonáno další opatření spojené s odnětím svobody. Německá právní úprava dává zásadně přednost výkonu zabezpečovacího opatření před trestem a řešení pomocí vikariujícího systému umožňuje započíst předem vykonané zabezpečovací opatření do současně uloženého trestu, a to až do dvou třetin jeho délky, a od zbývající části trestu podmíněně upustit. Tímto způsobem lze pružně reagovat na potřeby resocializace pachatele a současně také zabránit zbytečné faktické kumulaci trestu a zabezpečovacího opatření.²⁰ Se zápočtem výkonu opatření do trestu odnětí svobody však německá právní úprava nepočítá při uložení zabezpečovací vazby, jejíž výkon vždy navazuje až na výkon trestu odnětí svobody. Vychází se tu z toho, že cílem výkonu tohoto zabezpečovacího opatření je sama detence, zatímco medicínská nebo sociálně terapeutická léčba hraje pouze podřadnou roli. Dvojímu výkonu sankce spojené s odnětím svobody se však lze i v tomto případě vyhnout, neboť právní úprava umožňuje po odpykání trestu odnětí svobody od zabezpečovací vazby podmíněně upustit.

¹⁹ Meier, B.-D.: *Strafrechtliche Sanktionen*, Berlin, Heidelberg: Springer-Verlag, 2001, s. 218.

²⁰ Jehle, J.-M.: *Stationäre Maßregeln: Krise oder Konjunktur?* In: *Internationale Perspektiven in Kriminologie und Strafrecht, Festschrift für Günther Kaiser zum 70. Geburtstag*, hrsg. von Albrecht J.-H., Berlin: Duncker und Humblot, 1999, s. 1207.

Zásada přiměřenosti do určité míry sblíží hlediska pro ukládání zabezpečovacích opatření s hledisky pro ukládání trestů, neboť z ní vyplývá, že při ukládání (ale i při výkonu) zabezpečovacích opatření musí být brána v úvahu nejen jejich přiměřenost nebezpečnému stavu pachatele, ale i jejich přiměřenost činům, které pachatel spáchal. Podle § 62 StGB totiž nesmí být zabezpečovací opatření nařízeno, pokud není přiměřené významu pachatelem spáchaných činů a činů pachatele, které lze očekávat, jakož i stupni nebezpečí, které od pachatele vychází.

V této souvislosti je na místě zmínit i četné teoretické pokusy německé trestněprávní nauky o zdůvodnění legitimacy zabezpečovacích opatření, které jsou činěny již od doby střetu klasické a pozitivistické školy.²¹ Jejich motivací je snaha ospravedlnit zabezpečovací opatření jako instrument kriminálně politické účelnosti, nezávislý na vině pachatele a orientovaný výhradně na zajištění pachatele a ochranu společnosti.

Existují pokusy považovat zabezpečovací opatření za opatření opírající se o myšlenky krajní nouze, která jsou společností využívána k ochraně jejích většinových zájmů. O zdůvodnění zabezpečovacích opatření někteří usilují také na sociálně etické bázi, a to pomocí poukazu na nezpůsobilost dotčené osoby svobodně jednat. Jindy je oprávněnost existence těchto sankcí odvozována z ústavněprávní ochranné povinnosti státu a z principu převažujícího veřejného zájmu. Argumentuje se tím, že z této povinnosti státu vyplývá úkol chránit společnost před porušováním právních statků. Pokud je toto nebezpečí poznatelné, jsou státní orgány oprávněny a povinny přiměřeným způsobem použít sankcí k ochraně zájmů společnosti. Přitom musí mít na zřeteli, že zásah do práva jednotlivce je přípustný jen tehdy, když zájem ochrany společnosti převyšuje individuální zájem dotčeného jedince. Ani v takovém případě však nemají státní orgány naprosto volnou ruku k použití zabezpečovacích opatření, neboť ochrana před trestnými činy nemá v právním státě nejvyšší hodnotu. Nařízení zabezpečovacího opatření je přípustné teprve tehdy, když nebezpečí páchaní trestných činů lze v konkrétním případě s jistotou označit jako závažné.

Přes značnou propracovanost zabezpečovacích opatření v německém trestním právu se zejména v 90. letech v německé literatuře vedly diskuse o některých nedostacích dvojkolejného systému a někteří²² dokonce otevřeně hovořili o „krizi dvojkolejnosti“. Kriticky se poukazovalo zejména na následující obtíže:

Protože zabezpečovací opatření nejsou na rozdíl od trestů vázána principem viny, dochází v případech, kdy je trest ukládán současně se zabezpečovacím opatřením, k prolomení kritéria viny. V důsledku toho je např. zmenšeně přičetnému pachateli sexuálního deliktu způsobena dlouhodobou ztrátou osobní svobody vzniklou pobytem v psychiatrické léčebně větší újma než pachateli, který spáchal stejný trestný čin a prošel pouze výkonem trestu.²³ Z podobných pozic je kriticky nahlíženo i na ambivalentnost právní úpravy postihu zmenšeně přičetných osob, která umožňuje na jedné straně zmírnit ukládaný nepodmíněný trest odnětí svobody a na druhé straně umožňuje ved-

²¹ Meier, B.-D.: *Strafrechtliche Sanktionen*, Berlin, Heidelberg: Springer Verlag, 2001, s. 220–221. Streng, F.: *Strafrechtliche Sanktionen*, 2. Auflage, Stuttgart, Berlin, Köln: Kohlhammer, 2002, s. 150–151.

²² Např. Kaiser, G.: *Befinden sich die kriminalrechtlichen Maßregeln in der Krise?* Heidelberg, 1990, s. 12.

²³ Streng, F.: *Strafrechtliche Sanktionen*, 2. Auflage, Stuttgart, Berlin, Köln: Kohlhammer 2002, s. 152.

le takto zkráceného trestu uložit psychiatrické léčení, jehož trvání není časově ohraničeno (§ 21 StGB).²⁴

Jiný důvod kritiky se týká obtíží spjatých se stanovením prognózy nebezpečnosti pachatele, jejíž odhad zákon stanoví jako podmínku pro uložení zabezpečovacího opatření. Za současného stavu poznání je krajně nejisté, zda je vůbec možné prognózu nebezpečnosti spolehlivě provést. Uvádí se, že klinické nebo kriminologické výzkumy ani praxe výkonu zabezpečovacích opatření dosud nevyvinuly validní instrumenty pro náležitou prognózu nebezpečnosti osoby pachatele a současný stav výzkumu nenavzděčuje tomu, že by se prognostické možnosti v dohledné době zlepšily.²⁵

V této spojitosti se také diskutuje o tom, do jaké míry může trestní řízení, jehož úkolem je zjištění skutku, plnit úkoly spojené se zkoumáním osobnosti. Například Hanack²⁶ upozorňuje na to, že kdyby v trestním řízení byly využity všechny prostředky zkoumání osobnosti, které má moderní věda v různých odvětvích k dispozici, mohlo by trestní řízení těžko proběhnout v přiměřené době a bez neúměrné zátěže pro vyšetřovaného. Je také otázkou, jak by běžný soudce, nekompetentní v „psychických“ vědách, mohl výsledky získané v takovém řízení zhodnotit. Pokud by v budoucnu měly být v trestním řízení „psychické“ vědy více prosazovány, musela by být nově definována úloha soudce v tomto řízení, neboť taková tendence by posilovala význam „psychických“ věd na úkor rozhodující role soudce.

Objevují se též výhrady proti časové neurčitosti pobytu v psychiatrických léčebnách a vytýkána je i malá určitost právní úpravy, pokud jde o vymezení činu podmiňujícího umístění v léčebně.²⁷ V neurčitosti trvání vidí mnozí porušení principu humanizmu a zásad právního státu a upozorňují, že tento stav nepřispívá ani ke znovuzačlenění psychicky nemocných do normálního života. Navrhují proto, aby u zabezpečovacího opatření spočívajícího v umístění v psychiatrické léčebně bylo zavedeno určité časové omezení délky jeho trvání.

Diskutuje se o možnosti stanovení tří, pěti nebo desetileté maximální zákonné hranice nebo o možnosti vázat maximální délku léčení na horní hranici sazby trestu odnětí svobody stanovené na čin, z jehož podnětu bylo opatření uloženo. Jinými je spatřováno řešení ve stanovení katalogu činů, které by byly podnětem k uložení léčení. Takový katalog by se mohl podle jejich názoru omezit na násilné a obecně nebezpečné činy a vylučoval by uložení léčby za činy čistě majetkové povahy. U posledně jmenovaných by se použilo opatření správní povahy. Zajímavý je též návrh vypracovaný spolkovým ministerstvem spravedlnosti, v němž se pro vymezení podmínek ukládání a výkonu umístění v psychiatrické léčebně používá kombinace obou zmíněných aspektů – maximální hranice trvání a povahy trestného činu, který pachatel spáchal. Časové omezení léčby se v něm doporučuje ve dvou stupních. Při léčení, které již trvá pět let, by měl být jeho další výkon odložen na zkušební dobu (německá právní úprava se zku-

²⁴ Kaiser, G.: Befinden sich die kriminalrechtlichen Massregeln in der Krise? Heidelberg 1990, s. 12.

²⁵ Kaiser, G.: Befinden sich die kriminalrechtlichen Massregeln in der Krise? Heidelberg 1990, s. 17.

²⁶ Strafgesetzbuch, Leipziger Kommentar, Teil I., 10. Auflage, Berlin 1985, pozn. 19 před § 61.

²⁷ Např. Jehle, J.-M.: Stationäre Maßregeln: Krise oder Konjunktur? In: Internationale Perspektiven in Kriminologie und Strafrecht, Festschrift für Günther Kaiser zum 70. Geburtstag, hrsg. von Albrecht H.-J., Berlin: Duncker – Humblot, s. 1209–1211.

šební dobou spojuje poměrně intenzivní dohled), pokud není nebezpečí, že propuštěná osoba bude páchat závažné činy, kterými by byla oběť těžce tělesně nebo duševně poškozena nebo by byly způsobeny těžké hospodářské škody. Léčba, která trvá již deset let, má být prohlášena za ukončenou, pokud není nebezpečí, že se léčená osoba v důsledku svého stavu mimo zařízení dopustí závažných činů, kterými by byla oběť těžce tělesně nebo duševně poškozena. V případě nebezpečí čistě majetkových deliktů by tak byla léčba absolutně ohraničena dobou deseti let.

Na druhé straně se ovšem diskutuje o tom, zda je vůbec účelné z hlediska efektivního průběhu léčeni pobyt v psychiatrické léčebně zákonem časově omezovat, přičemž se poukazuje na to, že odpověď na tuto otázku nemohou dát právníci, ale spíše psychiatři. Úvahy vedené snahami o diferenciaci doby např. podle rozdílného stupně závažnosti psychického onemocnění tu však mohou ztroskotat na potřebě rozdílného individuálního způsobu léčeni. Zastánci časově omezeného drženi v psychiatrické léčebně s ohledem na tyto výtky proto někdy doporučují, aby zákonodárce umožnil nové nařízení léčby pro případ, že by po uplynutí stanovené doby nebezpečí ze strany léčeného dále trvalo. Jiní ovšem takové řešení odmítají s poukazem na to, zda není humánnější vyčkat výsledků léčeni, aniž by byla léčba předem omezována zákonným limitem.

Kritika dvojkolejného systému není typická pouze pro německou trestněprávní nauku, ale existuje též například v Itálii, která je rovněž zemí s dualistickou koncepcí trestněprávních sankcí.²⁸ I tady se poukazuje na to, že u duševně zdravých jedinců, tedy jedinců, u nichž se uplatňuje princip odpovědnosti za zavinění, jsou formy výkonu zabezpečovacích opatření stejné jako formy výkonu trestu, a že tedy uplatnění zabezpečovacích opatření spolu s trestem plní účel dvojího potrestání, přičemž zásadním nedostatkem je fakt, že pro zabezpečovací opatření není stanovena maximální hranice. Velmi kriticky jsou posuzovány požadavky pozitivistické školy, na nichž jsou zabezpečovací opatření založena. Jde zejména o rostoucí pochybnosti o možnostech posuzování osobnosti pachatele, které způsobují, že v italské praxi jsou zabezpečovací opatření ukládána ve stále menší míře. Z těchto důvodů převládající italská teorie požaduje, aby byl dvojkolejný systém zrušen a aby zabezpečovací opatření, u nichž by ovšem měly převažovat léčebné aspekty nad detenčními, byla aplikována pouze na osoby „duševně nemocné“.

Pokud však uvedenou charakteristiku tendencí ke sblížení trestů a zabezpečovacích opatření doplníme o nejnovější německé kriminálně politické diskuse a o nejnovější vývoj německého zákonodárství v oblasti sankcionování, je nutno zaznamenat v důsledku vzestupu násilných deliktů a růstu strachu obyvatelstva před kriminalitou odklon od dosavadního kurzu směrem k opětovnému zdůraznění detenčních prvků (vliv tzv. Wegsperrren-Ideologie)²⁹. Konkrétním projevem tohoto vlivu jsou především ustanovení zákona k potírání sexuálních deliktů a jiných nebezpečných trestných činů z roku 1998. Významné je zejména rozšíření okruhu použití zabezpečovací vazby

²⁸ Manna, A., Infante, E.: Systémy trestní justice v Evropě a Severní Americe: Itálie, Praha: IKSP, 2001, s. 25–26 (přel. ITC – překladatelská agentura Praha).

²⁹ Gropp, W.: Strafrecht, Allgemeiner Teil, 2. Auflage, Berlin, Heidelberg: Springer Verlag, 2001, s. 531. Streng, F.: Strafrechtliche Sanktionen, 2. Auflage, Stuttgart, Berlin, Köln: Kohlhammer, 2002, s. 414.

a prolomení maximální doby stanovené pro její trvání. Zatímco dříve mohl pobyt v zabezpečovací vazbě při jejím prvním nařízení trvat nejvýše 10 let, od přijetí zákona k potírání sexuálních deliktů a jiných nebezpečných činů již neplatí ani při první zabezpečovací vazbě žádná omezující lhůta. Určitou pojistkou proti neomezenosti trvání zabezpečovací vazby je pouze to, že nebezpečnost osoby pachatele musí být po deseti letech přezkoumána.

Posuzujeme-li současné sankční systémy v mezinárodním měřítku, převládají v nich systémy uplatňující dualismus sankcí. Lze mezi nimi rozlišit pravé dualistické sankční systémy, které obsahují vedle trestu odnětí svobody i zabezpečovací opatření plnící detenční funkci u plně trestně odpovědných recidivujících pachatelů, a dualistické systémy, v rámci kterých se uplatňuje monismus, pokud jde o sankce spočívající v odnětí svobody ukládané osobám plně trestně odpovědným. Pravými dualistickými systémy se vyznačuje zejména trestní právo německé, rakouské a italské. Zabezpečovacím opatřením určeným pro recidivisty je v Německu zabezpečovací vazba (*Sicherungsverwahrung*), v Rakousku umístění v ústavu pro nebezpečné recidivisty (*Unterbringung in einer Anstalt für gefährliche Rückfalltäter*) a v Itálii umístění v zemědělské kolonii nebo v pracovním domě (*assegnazione a una colonia agricola o ad una casa di lavoro*). Dualistický systém druhého typu má např. trestní právo Ruské federace, trestní právo polské, slovinské, chorvatské, španělské, litevské, bulharské. V tomto typu sankčních systémů jsou preventivní funkce spočívající v ochraně společnosti před recidivujícími nebezpečnými pachateli přeneseny na dlouhodobé tresty odnětí svobody. Zabezpečovací opatření spojená s odnětím svobody jsou v těchto systémech většinou ponechána pro sankcionování osob zmenšeně přičetných, nepřičetných, alkoholiků a toxikomanů. Jedná se o různé formy psychiatrického léčení, odvykáací kúry, pobyt ve zvláštním zařízení pro výchovu při vrozené poruše vnímavosti (španělský *Código penal*) apod. Kromě zabezpečovacích opatření spojených s odnětím svobody existují ve dvojkolejných sankčních systémech většinou i další opatření typu zákazu povolání, odnětí řídičského oprávnění, dohledu nad chováním, zabránění zločineckých nástrojů a výnosů z trestné činnosti. Monismus trestních sankcí existuje v zemích jako je Švédsko, Francie, Anglie a Wales nebo USA.

III.

V českém trestním právu nemá pravý dualistický systém, jakým se vyznačuje například trestní právo německé, náležitou tradici. Na území dnešní České republiky platila po vzniku samostatného Československa v roce 1918 rakouská právní úprava, jejíž jádro tvořil rakouský trestní zákon z roku 1852. Tato právní úprava, inspirovaná klasickou školou trestního práva, byla orientována především na klasické tresty. Instituce podobné zabezpečovacím opatřením obsahovala jen ojediněle a formálně je označovala jako vedlejší tresty.

Takovou institucí bylo zejména dodání do donucovací pracovny (nucené pracovní kolonie) podle zákona č. 89/1885 a 90/1885 ř.z., které bylo možno uložit při odsouzení za přestupek tuláctví nebo za předpokladu třetího odsouzení pro zločin spáchaný ze zahálčivosti, z ničemné lehkomylnosti nebo z hrubé zjištnosti. Speciálně preventivní charakter

této sankce, typický pro zabezpečovací opatření, vyplýval především z úpravy jejího trvání, které nebylo určováno soudem v rozsudku, ale stanovilo se teprve při výkonu. Soud se omezoval pouze na výrok, že dodání do donucovací pracovní resp. nucené pracovní kolonie je přípustné, zatímco o jeho výkonu rozhodoval správní orgán. K dělbě mezi soudními a správními orgány na realizaci této sankce Solnař³⁰ poznamenává, že se tak dělo patrně nejen z důvodu účelnosti – vzhledem k omezeným možnostem umístění soud nemohl rozhodovat přímo o výkonu nařízeného opatření – ale jistě také pod vlivem tehdejšího teoretického názoru, že rozdíl mezi tresty a zabezpečovacími opatřeními má být vyjádřen také vyloučením zabezpečovacích opatření ze soudní jurisdikce. Délka pobytu v donucovací pracovní byla zákonem omezena minimem 1 roku a maximem 5 let v případě zločinu, a rozpětím od 6 měsíců do 3 let v případě přestupku. Donucovací pracovní byly organizovány jako uzavřené ústavy, zatímco nucené pracovní kolonie, které byly zvláštním druhem donucovacích pracoven, měly mít charakter zemědělských ústavů.

Podobnou povahu měl i policejní dohled ve smyslu zákona č. 108/1873 ř. z. Z pozdějších zákonů bývá k sankcím zabezpečovacího charakteru přiřazován³¹ ještě ochranný dozor, zavedený zákonem č. 562/1919 Sb. z. a n., o podmíněném odsouzení a propuštění, vykonávaný ochranným dozorcem okresního soudu ovšem pouze v rámci těchto institutů. Zabezpečovacím opatřením bylo též propadnutí podle zákona č. 50/1923 Sb. z. a n. na ochranu republiky (a v některých případech i podle dalších zákonů), kde nezáleželo na tom, zda věc patří pachateli, ani na tom, s jakým výsledkem skončilo trestní řízení.

Snahy o vybudování druhé koleje sankcí se objevily v československých osnovách trestního zákona z roku 1921, 1926 a 1937. Zabezpečovací opatření měla být podle těchto osnov vázána na pachatelovu nebezpečnou povahu objektivně vyžadující jejich uložení, a to i za situace, kdy na pachatele není možno aplikovat podmínky trestní odpovědnosti. Pokud jde o druhy zabezpečovacích opatření, byly v podstatě navrhovány ty, jaké znaly v té době přijímané trestní zákoníky jiných zemí.

Tak přípravná osnova trestního zákona z roku 1921 navrhovala zavést tato opatření svobody zbavující: 1. odkázání do robotárny, 2. odkázání do převychovatelny, 3. odkázání do ústavu pro choré vězně.

První dvě opatření měla být ukládána recidivistům. Odkázání do robotárny na 1 až 5 let bylo určeno pro zločince odsouzené pro čin spáchaný ze zahálčivosti, z ničemnosti nebo z hrubé zjištnosti, kteří si již dvakrát odpykali trest na svobodě za čin spáchaný z podobné pohnutky a jsou k práci způsobilí. Účelem tohoto opatření bylo navyknout vězně soustavným odborným výcvikem práci přiměřené jejich tělesným a duševním vlastnostem, kterou by se na svobodě poctivě obživil. Odkázání do převychovatelny mělo chránit společnost od zpětných obecně nebezpečných zločinců a vedle toho soustavným odborným výcvikem navykát vězně práci přiměřené jejich tělesným i duševním vlastnostem. Nejkratší dobou trvání tohoto opatření mělo být 5 let, přičemž maximum pobytu nebylo stanoveno.

Třetí opatření – odkázání do ústavu pro choré vězně – mělo hlavně chránit společnost před obecně nebezpečnými osobami choromyslnými nebo slabomyslnými a od-

³⁰ Solnař, V.: Trestní právo hmotné, Obecná část, Praha: Knihovna sborníku věd právních a státních, 1947, s. 148.

³¹ Solnař, V.: op. cit. dílo, s. 155.

vykat nezřízené náklonnosti k alkoholismu nebo požívání jiných opojných prostředků a jedů. Takové osoby měly být do tohoto ústavu odkázány, ať byly zproštěny obžaloby nebo řízení proti nim bylo zastaveno pro nepřičetnost nebo byly odsouzeny. Maximum pobytu v ústavu nebylo stanoveno.

Osnova počítala i s opatřením omezujícím osobní svobodu, spočívajícím ve ztrátě živnosti nebo zákazu povolání.

Uskutečnit dvojkolejný systém se však nakonec podařilo jen pro kategorii osob mladistvých, a sice na svou dobu velmi pokrokovým zákonem č. 48/1931 Sb. z. a n., podle něhož bylo možno vedle trestu nebo i místo trestu uložit ochrannou výchovu nebo ochranný dozor.

Trestní zákon z roku 1950, který v plném rozsahu nahradil předchozí trestněprávní úpravu, přijal v otázce sankcí zbavujících osobní svobody určených pro pachatele trestně odpovědné v podstatě monistický model. Při posuzování recidivy vycházel z mylně optimistického předpokladu, podbarveného tehdejší vládnoucí ideologií, že v tzv. lidově demokratickém státě je recidiva přežitkem, který se zachoval z dob kapitalismu, a jako takový bude postupně klesat.³² Podcenění problematiky recidivy vedlo k tomu, že trestní zákon z roku 1950 neobsahoval zvláštní sankční postup proti nebezpečně zvykové recidivě. Druhou kolej sankcí – ochranná opatření (§ 69 až 74 trestního zákona z roku 1950) – tvořilo ochranné léčení, které bylo možno ukládat nebezpečným duševně chorým osobám (v době činu nepřičetným), alkoholikům a uživatelům narkotik, ochranná výchova, která se týkala mladistvých, a zabránění věci.

Na podobné monistické koncepci trestání plně trestně odpovědných osob byl založen i pozdější, dosud platný trestní zákon z roku 1961 s tím rozdílem, že jako reakci na neúspěchy při zamezování recidivy zavedl přísné trestání tzv. zvlášť nebezpečné recidivy, a to zvláštními zvýšenými sazbami trestu odnětí svobody (§ 42 tohoto zákona). Vzorem pro tuto právní úpravu se stala úprava sovětská. Podstata institutu zvlášť nebezpečné recidivy zůstala zachována i po změně společensko politické situace v roce 1989, i když došlo k zúžení okruhu případů recidivy, u kterých je možno tento institut uplatnit. Právní úprava ochranných opatření v trestním zákoně z roku 1961 nedoznala ve srovnání s trestním zákonem z roku 1950 zásadních změn, ochranné léčení je však možno uložit nejen duševně chorým nepřičetným, ale i zmenšeně přičetným, a po novele trestního zákona z roku 2001 dokonce i osobám stíženým duševní poruchou, jejichž stav nedosahuje zmenšené přičetnosti.

IV.

V souvislosti s přípravnými pracemi na novém trestním zákoně došlo, zejména koncem 90. let, k poměrně bohaté diskusi³³ nad otázkou, zda zachovat dosa-

³² Kolektiv spolupracovníků katedrií trestného práva právnických fakult Karlovy univerzity v Praze a Univerzity Komenského v Bratislavě: Československé trestné právo, zväzok I, Všeobecná časť, Bratislava: Slovenské vydavateľstvo politickej literatúry, 1956, s. 394. Solnař, V.: Tresty a ochranná opatření, Praha: Academia, 1979, s. 155.

³³ Viz Šámal, P., Karabec, Z.: Ke koncepci rekodifikace trestního práva hmotného, Právník, ročník 139, číslo 4, s. 349–358.

vadní dualistické pojetí sankčního systému či zda jej nahradit monistickým systémem zahrnujícím nejen osoby příčetné, ale i zmenšeně příčetné. První návrhy koncepce nové kodifikace trestního práva hmotného předkládaly alternativně obě možnosti, tedy vedle dualismu sankcí též variantu, ve které se u osob příčetných a zmenšeně příčetných nerozlišovalo mezi tresty a ochrannými opatřeními. Při přijetí této druhé varianty by došlo např. ke spojení propadnutí věci a zabránění věci do jedné neutrální sankce. Zvláštními ochrannými opatřeními by v takovém sankčním modelu bylo pamatováno pouze na osoby nepřičetné a příp. osoby, které nedosáhly věku potřebného k trestní odpovědnosti.

Uvedené problematice byla v předložených návrzích věnována značná pozornost, přičemž zejména ve prospěch alternativy spočívající v přijetí monismu trestních sankcí autoři rekodifikačních návrhů shromáždili a analyzovali celou řadu argumentů.³⁴ Poukazovali především na to, že rozlišování mezi tresty a ochrannými opatřeními je přinejmenším problematické, neboť tresty i ochranná opatření plní, byť v různé míře a v různém poměru, obdobné funkce. Jejich překrývání se podle nich projevuje zejména u ochranné detence jako nově navrhovaného opatření, které v sobě z povahy věci spojuje trest s ochranným opatřením, a to jak pokud jde o jeho účel, tak zejména pokud jde o jeho výkon. Detence je úzce navázána na spáchání trestného činu, plní jak funkci izolace, tak i funkci odplatnou, přičemž při výkonu tohoto opatření jsou uplatňovány prvky charakteristické pro trest, spočívající ve vězeňské ostraze a kázni uplatňované vůči sem umístěným osobám. Pro jednotný systém trestněprávních sankcí svědčí podle zastánců tohoto řešení i zahraniční zkušenosti a také zvažovaná odpovědnost právnických osob, u nichž si lze jen velmi obtížně představit rozlišování trestů a ochranných opatření v klasickém smyslu slova. K přesvědčivosti monistického systému mělo přispět i upozornění na to, že při tomto pojetí lze nejlépe vyřešit námitky proti časové neurčitosti ochranného léčení, případně ochranné výchovy. Možné negativní důsledky spočívající zejména v tom, že by monistický systém mohl nepříznivě ovlivňovat tzv. bezúhonnost postižené osoby, bylo navrhováno odstranit přesnou úpravou fikce zahlazení v souvislosti s ukládáním některé sankce, diferencovanými zápisy do rejstříku trestů apod. Sankce měly být označeny jednotným pojmem trestní sankce nebo trestní opatření nebo jednotným pojmem trest, který by zahrnoval i ochranná opatření. Tímto terminologickým označením měla být odstraněna námitka, že odborná ani laická veřejnost monistický systém trestních sankcí nepřijme, neboť potřeba trestat je ve společnosti hluboce zakořeněná. Autoři byli toho názoru, že terminologicky sjednocený monistický systém bude naopak více vyhovovat představám společnosti o trestání, neboť spojení odplatné a represivní funkce s funkcí výchovnou, léčebnou a izolační umožní u konkrétního pachatele hlubší individualizaci.

Výše uvedené argumenty zastánců monistického systému se převážně opírají o naukou a teorii ověřené poznatky, že tresty a ochranná opatření se do značné míry vzájemně překrývají, pokud jde o jejich účel a způsob výkonu. Důraz na problematiku výkonu sankcí klade při posuzování vhodnosti dualistického či monistického systému

³⁴ Viz Šámal, P.: Zpracování problému dualismu a monismu trestních sankcí, Příloha č. 1 Návrhu koncepce nové kodifikace trestního práva hmotného České republiky, Praha 1999, nepublikováno, s. 15–19.

i Repík³⁵, když uvádí, že „hlavním problémem z hlediska prosazení alternativního systému jsou zmenšené příčetní pachatelé, psychopati, alkoholici a osoby závislé na omamných látkách, pokud tyto stavy vyžadují léčení nebo zvláštní zacházení, které nelze zajistit v klasických věznicích. Problém je neřešitelný při současném stavu vězeňských a zdravotnických zařízení. Budou-li k dispozici zařízení, kde bude současně vyřešena bezpečnost, ostraha a kázeň na jedné straně, léčení léčitelných stavů na straně druhé, bude lhostejné, zda pobyt v nich bude nazván trestem nebo ochranným opatřením ukládaným na místo trestu.“

V úvahách o vhodnosti monistického či dualistického systému se však tito autoři hlouběji nezamýšlejí nad dalším významným aspektem, charakterizujícím tresty a ochranná opatření, kterým je jejich odůvodnění, resp. stanovení kritérií pro jejich ukládání. V zákoně stanovená hlediska pro ukládání sankcí by měla být průhledná, srozumitelná, dostatečně konkrétní, ale zároveň náležitě pružná, aby umožňovala jednotné a zákonné rozhodování respektující individuálnost každého konkrétního případu, které bude společností vnímáno jako spravedlivé. Pokud by byly integrovány tresty a ochranná opatření do jednoho systému, nelze nalézt v tomto smyslu uspokojivé řešení. Hlavním regulativem pro ukládání sankce se v takovém případě stává společenská škodlivost nebo nebezpečnost činu. Takové hledisko je pro ukládání rozdílně orientovaných sankcí spojených v jednom systému příliš vágní.

Nepřijatelné z hlediska postojů veřejnosti k sankcionování je i to, že v monistickém systému jsou trest a ochranné opatření sjednoceny do jednotné trestní sankce zbavené morálního zabarvení. Stírá se tu rozdíl mezi trestem, který si v něm neudrží pro něj typický charakter sociální výtky pachatele pro jeho zaviněný společensky neakceptovatelný čin, a ochranným opatřením, které má neutralizovat nebezpečnost pachatele pro společnost a přicházet v úvahu ne jako odpověď na čin, nýbrž z podnětu činu jako odpověď na nebezpečnost osoby pachatele.

Vážný nedostatek monistického systému je možno spatřovat i v tom, že vágnost hlediska pro výměru sankce zvětšuje nebezpečí, že dojde k překročení míry státní reakce, která je k ochraně zájmů společnosti nezbytně nutná.

Uvedené argumenty³⁶ podle mého názoru svědčí pro odmítnutí monistického systému, jehož klíčovým problémem je nalezení uspokojivých předpokladů pro ukládání sankcí.

Je třeba ocenit, že tvůrci rekodifikačních návrhů po ostré polemice se záporným stanoviskem naší katedry k navrhované variantě³⁷ nakonec zvolili pro další postup prací na novém trestním zákoně alternativu, která zachovává v podstatě dosavadní pojetí dualistického sankčního systému a do značné míry tedy respektuje naše stanovisko.

³⁵ Repík, B.: Posudek ke koncepci rekodifikace trestního práva hmotného ČR, nepublikováno, 2000.

³⁶ K argumentům proti monistickému systému viz Streng, F.: *Strafrechtliche Sanktionen*, 2. Auflage, Stuttgart, Berlin, Köln: Kohlhammer, 2002, s. 20–21. Schönke, A., Schröder, H.: *Strafgesetzbuch*, 23. Auflage, München: C.H. Beck, 1988, s. 536. Jescheck, H.-H.: *Lehrbuch des Strafrechts, Allgemeiner Teil*, 3. Auflage, Berlin: Duncker – Humblot 1978, s. 608, 610–611.

³⁷ Viz stať cit. v pozn. 33. Viz též Vanduchová, M.: K problematice monismu a dualismu trestních sankcí, in: *Koncepce nové kodifikace trestního práva hmotného České republiky*, Sborník příspěvků z mezinárodní konference konané dne 17. 4. 2000 na Ministerstvu spravedlnosti ČR v Praze, Brno: Masarykova Univerzita, 2000, s. 223 a násl.

V paragrafovaném znění návrhu nového trestního zákona se proto nadále počítá s tím, že systém trestů bude určen pachatelům plně trestně odpovědným, včetně pachatelů označených soudem jako zvlášť nebezpeční recidivisté, a systém ochranných opatření bude zahrnovat ochranné léčení pro pachatele stížené duševní poruchou včetně osob zmenšeně příčetných a nepřičetných, pro alkoholiky a pro toxikomany, zabezpečovací detenci pro pachatele, u nichž ochranné léčení selhává, zabránění věci a pro mladistvé ochrannou výchovu upravenou zvláštním zákonem o soudnictví ve věcech mládeže. Základním principem pro ukládání obou typů sankcí má být sice obecně formulovaná zásada přiměřenosti (§ 38 návrhu), opírající se o povahu a závažnost spáchaného trestného činu a o osobu pachatele a jeho poměry, avšak návrh dostatečně zohledňuje odlišnou povahu trestů na straně jedné a ochranných opatření na straně druhé, když tuto zásadu konkretizuje v ustanovení § 39 o výměře trestu a v ustanovení § 97 o zásadě přiměřenosti uplatňující se při ukládání ochranných opatření.

Při stanovení druhu trestu a jeho výměry podle § 39 návrhu má soud přihlídnout především k povaze a závažnosti trestného činu, k poměrům pachatele a k jeho dosavadnímu způsobu života, přičemž povaha a závažnost trestného činu jsou určovány zejména významem konkrétního chráněného zájmu, který byl činem dotčen, způsobem provedení činu a jeho následky, okolnostmi, za kterých byl čin spáchán, osobou pachatele, mírou jeho zavinění a jeho pohnutkou. Zároveň má soud vzít v úvahu i chování pachatele po činu, zejména jeho případnou snahu nahradit škodu či jiné škodlivé následky činu, a přihlídnout též k účinkům a důsledkům, které lze očekávat od trestu pro budoucí život pachatele. Konkrétní hlediska pro výměru trestu, jimiž je rozvedena zásada přiměřenosti, jsou tu tedy svým obsahem blízká principu viny, který je hlavním atributem ukládání trestů v klasickém dvojkolejném systému. Domníváme se, že takto vymezená zásada přiměřenosti je vyhovující a že Jescheckovo³⁸ doporučení na zatkotvení principu viny je možno považovat (též s ohledem na trestání nebezpečné zvykové kriminality pomocí institutu zvlášť nebezpečného recidivisty) za nadbytečné.

Pro ochranná opatření je s přihlídnutím k jejich charakteru zásada přiměřenosti vymezena v § 97 návrhu negativně tak, že ochranné opatření nelze uložit, není-li přiměřené povaze a závažnosti pachatelem spáchaného činu a nebezpečí, které od pachatele v budoucnu hrozí pro zájmy chráněné trestním zákonem, jakož i osobě pachatele a jeho poměrům. Zásada přiměřenosti je pak dále ještě konkretizována požadavkem, že újma způsobená uloženým a vykonaným ochranným opatřením nesmí být větší, než je nezbytné k dosažení jejího účelu. Projevem této zásady je též pravidlo, podle kterého je možno uložit více ochranných opatření vedle sebe jen tehdy, nelze-li jejich účelu dosáhnout jen jedním z nich (§ 98 odst. 3). Takto formulovaná zásada odpovídá požadavku na vyloučení možnosti neadekvátních zásahů do práv a svobod jednotlivce a je nepochybně pozitivním rysem návrhu.

Do návrhu se promítá i naukou prosazovaná snaha nekumulovat zbytečně nepodmíněný trest odnětí svobody s ochranným léčením v ústavní formě a dávat přednost, kde je to účelné, výkonu ochranného opatření před trestem. Návrh proto sice obecně

³⁸ Jescheck, H.-H.: K návrhu obecné části nového trestního zákona České republiky, *Trestní právo* č. 12/2003, s. 6.

připouští uložit ochranná opatření nejen samostatně, ale i vedle trestu, avšak uložit ochranné opatření vedle trestu obdobné povahy umožňuje jen, jestliže by jeho samostatné uložení nevedlo ke splnění účelu trestní sankce (§ 98 odst. 2). U ústavního ochranného léčení také nově počítá s pravidlem, že pokud ochranné léčení nelze vykonat během výkonu trestu odnětí svobody, vykoná se před nástupem výkonu trestu a délka takto vykonaného ochranného léčení se do uloženého trestu odnětí svobody započítá, a to nejvýše do poloviny jeho délky (§ 102 odst. 4 návrhu).

V souladu s názory domácí trestněprávní nauky³⁹ i s tendencemi převládajícími v zahraničí⁴⁰ je návrhem zachován postih zvláště nebezpečných recidivistů zpřísněnými tresty odnětí svobody. Takové řešení odpovídá většinovému názoru, že dlouhodobé tresty odnětí svobody jsou postačující k ochraně společnosti před těmito typy pachatelů. V důsledku toho není nutné zavádět pro tento účel zvláštní ochranné opatření, neboť ze zahraničních zkušeností vyplývá, že zvláštní způsoby ústavního zacházení se nepodařilo dostatečně diferencovat od trestu odnětí svobody a že taková zařízení degenerovala jen v jakési prodloužení trestu odnětí svobody. Je však potřebné, aby ve výkonu trestu odnětí svobody byly vytvářeny náležitě předpoklady pro sociální reintegraci těchto pachatelů, což je otázkou vězeňské reformy. Návrh dbá i na to, aby kritéria pro posuzování zvláště nebezpečné recidivy byla stanovena pokud možno určitě a omezovala tento přísný postih jen na nejzávažnější případy (§ 108 návrhu).

Návrh ovšem zavádí zcela novou možnost dlouhodobého ústavního zacházení – ochranné opatření ve formě zabezpečovací detence (§ 101 návrhu), která má být určena pro sexuální sadisty, agresory a další pachatele stížené duševní poruchou a pro pachatele závislé na návykových látkách, pokud tito pachatelé buď odmítají léčbu, nebo jejich léčba je za současných podmínek nemožná. V důvodové zprávě k návrhu se uvádí, že jde o opatření vytvořené podle zahraničních vzorů s odkazem na § 66 německého trestního zákona. Nutno však říci, že navrhované pojetí tohoto opatření je ve srovnání s německým trestním zákonem užší. Zabezpečovací detence je návrhem koncipována jako opatření subsidiární k ochrannému léčení a její uložení se tedy připouští, jestliže nelze očekávat splnění účelu ochranného léčení a dostatečné ochrany společnosti. Podle německého trestního zákona lze podobné zabezpečovací opatření použít nejen vůči některým osobám stíženým duševní poruchou nebo chronicky závislým na návykových látkách se sklony k závažným trestným činům, ale i dalším hluboce narušeným pachatelům, kteří jsou u nás označováni jako zvláště nebezpeční recidivisté. Zachování přísného postihu zvláště nebezpečné recidivy a současné zavedení zabezpečovací detence u nás vyvolává nebezpečí kumulace dlouhodobého trestu odnětí svobody s dalším dlouhodobým ústavním zacházením, čemuž se návrh nového trestního zákona od počátku chtěl vyhnout. Samostatné uložení detence při upuštění

³⁹ Srov. např. Repík, B.: K niektorým problémom trestných sankcií pro rekodifikácii trestného práva hmotného, *Právo a zákonnosť*, č. 2/1991, s. 91. V rozporu s tímto řešením není ani Suchý, když navrhuje zavést umístění zvláště nebezpečných recidivistů ve speciálním ústavu, avšak jen jako opatření nahrazující trest odnětí svobody. Viz Suchý, O.: Právní pojem nebezpečného recidivisty, in: *Recidivní pachatelé jako důkaz neúčinnosti uložených trestů?*, Sborník, Praha: ÚSP ČSAV, 1990, s. 13.

⁴⁰ Srov. např. Jescheck, H.-H.: K reformě obecné části československého trestního práva z hlediska právně srovnávacího, *Právník*, č. 1/1992, s. 25. Jescheck, H.-H.: K návrhu obecné části nového trestního zákona České republiky, *Trestní právo*, č. 12/2003, s. 8.

od potrestání se v něm sice připouští (§ 47 odst. 2 návrhu), ale jenom fakultativně, a proto kumulaci obou sankcí nelze vyloučit.

Přestože návrh nového trestního zákona výrazným způsobem zdokonaluje dosavadní málo určitou právní úpravu ochranných opatření (srov. zejm. úpravu trvání ochranného léčení, zápočet napřed vykonaného ochranného léčení do trestu odnětí svobody, dohled nad chováním propuštěného z ochranného léčení, podrobnější úpravu zabránění věci), zůstává u zabezpečovací detence jako nejzávažnějšího ochranného opatření požadavku přesnosti a určitosti právní úpravy dlužen. Při úpravě tohoto ochranného opatření, které se svými důsledky může rovnat doživotnímu trestu, by mělo být zvláště pečlivě dbáno na přesné vymezení předpokladů pro jeho ukládání tak, aby v praxi docházelo k jeho maximálně úspornému využívání. Mělo by být pamatováno i na intenzivní dohled a kontrolu vývoje chování osob v průběhu výkonu tohoto opatření, aby bylo docíleno připravenosti těchto osob na propuštění.

Nedostatkem navrhované právní úpravy především je, že váže uložení zabezpečovací detence osobám nepřičetným a zmenšeně přičetným, resp. osobám ve stavu vyvolaném duševní poruchou (§ 101 odst. 1, odst. 2 písm. a) návrhu), kromě zmiňované podmínky subsidiárního vztahu k ochrannému léčení, pouze na závažnost spáchaného činu, chorobný duševní stav pachatele a blíže neurčenou nebezpečnost pobytu pachatele na svobodě. Vzhledem k závažnosti tohoto opatření by bylo vhodné podmínky pro jeho ukládání zpřesnit a doplnit. Inspirativní v tomto směru může být německý trestní zákon, který v § 66 podmiňuje uložení podobného opatření vedle přesně určené závažnosti spáchaného nebo dříve spáchaných trestných činů též sklonem pachatele k závažným trestným činům, zejména takovým, které oběť tělesně nebo duševně poškozují nebo které způsobují těžké hospodářské škody, v důsledku čehož je pachatel pro společnost nebezpečný.

Zabezpečovací detenci je možno podle návrhu uložit i tehdy, pokud pachatel, který se oddává zneužívání návykové látky, byl pro zvláště závažné zločiny spáchané pod vlivem návykové látky nebo v souvislosti s jejím zneužíváním již dvakrát odsouzen k ne podmíněnému trestu odnětí svobody nejméně na jeden rok a nelze očekávat, že by bylo možné dosáhnout uložení ochranného léčení dostatečné ochrany společnosti, a to i s přihlédnutím k již projevenému postoji pachatele k ochrannému léčení (§ 101 odst. 2 písm. b) návrhu). Ani v tomto případě neodpovídá formulace podmínek požadavku přiměřenosti, neboť postrádá vymezení závažnosti spáchaného trestného činu, v souvislosti se kterým by měla být zabezpečovací detence uložena, a chybí v ní též vyjádření míry nebezpečí, které od pachatele v budoucnu hrozí.

Vhodné by bylo přezkoumat i trvání zabezpečovací detence. V návrhu se předpokládá, že zabezpečovací detence potrvá, dokud není splněn její účel, soud však nejméně jednou za dva roky přezkoumá, zda důvody pro její další pokračování trvají. V zahraniční literatuře se často objevují výhrady proti neomezené délce podobných opatření. Přestože odborníci chápou požadavek ochrany společnosti a maximální možné ochrany potenciálních obětí, poukazují na to, že

- nelze vyloučit, že takové opatření nebude uloženo pouze sexuálním sadistům, agresorům a dalším nebezpečným osobám, ale také méně psychicky narušeným jedincům, které postihne nejtvrdějším způsobem,

- požadavky na prognózu nelze dosavadními metodami splnit,
- reálné terapeutické možnosti a schopnosti nelze dostatečně odhadnout,
- terapeutická zařízení jsou přetížená a zákonné instrumenty nevhodné k tomu, aby bylo dosaženo skutečného kriminálně preventivního působení.⁴¹

Se zřetelem k těmto stanoviskům by bylo vhodnější určit maximální délku zabezpečovací detence, a to alespoň pro případ jejího prvního uložení (např. 10 let), s tím, že bude možno rozhodnout o jejím prodloužení, pokud nebude splněn její účel.

VON DEM MONISMUS UND DUALISMUS DER STRAFRECHTLICHEN SANKTIONEN

Zusammenfassung

Der Aufsatz beschäftigt sich mit dem Monismus und Dualismus der strafrechtlichen Sanktionen. Zuerst werden in ihm die Prinzipie des Monismus und Dualismus als die wichtigsten Grundsätze des Sanktionenrechts charakterisiert. Danach wird der theoretische Hintergrund der Entstehung der dualistischen Systeme und deren weitere Entwicklung analysiert.

Die Autorin hebt den Einfluß der neopositivistischen Gedanken 20. Jahrhunderts auf die Bildung der Modelle der Sanktionensysteme hervor und als Beispiele ihrer verschiedenen Typen führt sie das monistische System in Schweden an, das System der ehemaligen sgn. sozialistischen Länder, in dem Monismus für vollverantwortlichen Täter und schützende Maßnahmen für die schuldunfähigen und vermindert schuldfähigen Täter und für die Jugendlichen existierte, und das dualistische System in Deutschland. Im internationalen Maßstabe herrschen die dualistischen Systeme vor, aber es setzen sich in ihnen die Tendenzen durch, die Strafe und sichernde Maßnahme nicht zu kombinieren und alternativ diese Sanktionen aufzuerlegen und auch bei den sichernden Maßnahmen die Anforderung der Gesetzlichkeit und Verhältnismäßigkeit zu akzentuieren.

Von diesen Gesichtspunkten wird im vorliegenden Aufsatz der Entwurf des neuen tschechischen Strafgesetzes beurteilt. Kritisch wird in ihm die neu vorgeschlagene schützende Maßnahme – sichernde Detention – bewertet.

⁴¹ Nedopil, N.: Forensische Psychiatrie: Klinik, Begutachtung und Behandlung zwischen Psychiatrie und Recht, 2. Auflage, Stuttgart, New York: Thieme, 2000, s. 24.